

Lerarentekort ontregelt onderwijs

Leden-enquête Algemene Onderwijsbond
Januari 2019

Lerarentekort ontregelt onderwijs

Het lerarentekort ontregelt het onderwijs. Dat is de belangrijkste conclusie van een enquête onder 10.000 AOb-leden, werkzaam in po, vo en mbo. Deze werd eind vorig jaar uitgevoerd door onderzoeksbureau Regioplan. De resultaten laten zien dat de werkdruk toeneemt en de kwaliteit onder druk staat.

Het toenemende gebrek aan invallers en het aantal openstaande vacatures vergroot de werkdruk onder de mensen die de school draaiende houden. Mensen werken massaal door als zij zich ziek voelen om te voorkomen dat er nog meer gaten vallen. De invallers geven lessen, maar draaien lang niet altijd mee bij oudergesprekken of rapportbesprekingen. Het komen en gaan van invallers of uitzendkrachten maakt dat zij moeten worden ingewerkt. De kwaliteit van het onderwijs staat hierdoor onder druk.

De belangrijkste conclusies op een rij, met citaten uit de open antwoorden:

1. De ernst van het lerarentekort neemt toe

In het po stijgt het aantal openstaande vacatures en het gebrek aan invallers. 84 procent van de ondervraagden in basis- en speciaal ervaart gebrek aan invallers. Ook in voortgezet onderwijs en mbo signaleren personeelsleden een groot en voor het vo groeiend gebrek aan vervangers. Het aantal openstaande vacatures in die sectoren is stabiel, maar concentreert zich bij wiskunde, exacte vakken, Duits en klassieke talen.

'Het is net een duiventil, (onbevoegde) leraren komen en gaan.' En als de invallers dan vertrekken, blijft er werk liggen: 'nakijkwerk, inhaaltoetsen etc over voor de vaste krachten.' (MBO)

Onvervulde vacatures		
	2017	2018
po	13%	20%
vo	27%	26%
mbo	-	29%

Gebrek aan invallers		
	2017	2018
po	80%	84%
vo	28%	37%
mbo	-	34%

2. Met kunst en vliegwerk organiseren scholen opvang

In alle sectoren wordt geprobeerd om geen kinderen naar huis te sturen. In het basis- en speciaal onderwijs vooral door de klas van een zieke collega onder andere klassen te verdelen. In het voortgezet onderwijs worden onbevoegden en uitzendkrachten ingevlogen. In het mbo kiest men bij lesuitval voornamelijk voor het zelfstandig laten

werken van leerlingen. Toch helpt dat allemaal niet genoeg. 43 procent van de leden op po-scholen en 34 procent van die bij vo- en mbo-scholen zien dat er uiteindelijk toch leerlingen naar huis worden gestuurd.

'Kinderen worden met een "pretpakket" verdeeld over andere groepen. Eigenlijk komt het neer op zoet houden. Niet alleen de kinderen die verdeeld worden ondervinden hier veel last van, maar ook de leerlingen die de verdeelde leerlingen ontvangen, ondervinden hinder in hun leerproces.' (PO)

'Niet bevoegde assistenten die moeten invallen voor bevoegde vakdocenten, leerlingen "ophokken" om maar wat huiswerk te maken in plaats van daadwerkelijk les.' (VO)

Primair onderwijs	Meest gekozen noodoplossingen		
	1.	Leerlingen verdelen over andere klassen	82%
	2.	Parttimer vragen om extra te werken	77%
	3.	Andere personeel voor klas (directie, assistent)	61%
Voortgezet onderwijs			
	1.	Onbevoegde voor de klas	45%
	2.	Parttimer vragen om extra te werken	41%
	3.	Uitzendbureau inschakelen	41%
Middelbaar beroeps onderwijs			
	1.	Leerlingen zelfstandig laten werken	44%
	2.	Anders organiseren met grote groepen	41%
	3.	Leerlingen naar huis sturen	34%

3. Leraren werken ziek door om niet nog meer gaten te laten vallen

Massaal werken leraren door om niet nog meer lessen te laten uitvallen. In het basis- en speciaal onderwijs doet 67 procent dat, in het voortgezet onderwijs en mbo is dat respectievelijk 40 en 41 procent. Daarnaast zijn er scholen die geen vrij meer geven voor nascholing omdat er geen vervanging is.

'Collega's lopen langer door terwijl ze eigenlijk thuis op de bank zouden moeten liggen. Ik liep recent door met een flinke slijmbeursontsteking in mijn schouder. Ik kon niet op het bord schrijven om iets uit te leggen. Ik ben pas thuis gebleven toen het echt niet meer kon.' (PO)

'Meerdere collega's ziek. Er is geen geld om zieke collega's te vervangen. Alle uitval door ziekte, scholing, verlof etc, moet in het team opgelost worden waardoor personeel structureel overbelast wordt. Tevens voel je je bezwaard als je ziek bent of op scholing moet omdat een collega dan extra uren moet maken.' (MBO)

Doorwerken terwijl ziek	
po	67%
vo	40%
mbo	41%

4. Onrust voor leerlingen door noodmaatregelen

De voortdurende speurtocht naar invallers zorgt voor onrust in de school. Leerlingen in het basisonderwijs krijgen drie, vier of vijf verschillende gezichten per week. Directie en oop'ers melden dat zij door het zoeken naar invallers of zelf invallen niet meer aan hun eigen werk toekomen.

'Kinderen worden erg onrustig omdat ze elke keer een andere juf voor de klas hebben. Er zijn geen extra mensen meer om zwakke leerlingen extra te helpen.' (PO)

'Door inhuur via Maandag krijgen leerlingen op ons vmbo niet goed les. Invalcollega's voelen geen noodzaak voor begeleiding waardoor onrust in hun klassen leerlingen tekort doet en deze onrust zich verspreidt naar andere lessen.' (VO)

Onrust in school door zoeken noodoplossingen	
po	64%
vo	45%
mbo	45%

5. Werkdruk personeel neemt toe

Het personeel dat wel op school is, moet veel overnemen. Klassen worden voller omdat in het basisonderwijs kinderen verdeeld worden. In het speciaal onderwijs worden klassen samengevoegd voor langere tijd. Datzelfde gebeurt in voortgezet onderwijs en mbo. Hierdoor neemt de werkdruk toe, niet alleen voor leraren. Assistenten, instructeurs en toa's worden ingezet om zelfstandig klassen te draaien. Directeuren bellen zich suf om invallers te vinden.

'Op onze school kunnen vacatures meestal wel ingevuld worden, maar vaak door zij-instromers, mensen via uitzendbureaus, onbevoegden en nog studerende. Het inwerken van deze groep collega's kost de ervaren collega's veel tijd. Bovendien werken veel van die mensen niet lang bij ons: uitzendkrachten mogen maar twee jaar, zij-instromers vallen vaak uit. Hierdoor begint het hele verhaal van inwerken weer opnieuw.' (VO)

Werkdruk neemt toe	
po	51%
vo	36%
mbo	36%

6. Kwaliteit neemt af

In de duizenden open antwoorden maken veel personeelsleden zich zorgen over de kwaliteit van het onderwijs. Vanwege de grote hoeveelheid invallers, vanwege de vollere klassen, vanwege het gebrek aan kwaliteit van de invallers en zij-instromers, die vaak snel afhaken.

'Te vaak komt het voor dat er verdeelleerlingen zijn, zij worden een beetje aan hun lot overgelaten. 'De kwaliteit van het onderwijs HOLT achteruit.' (PO)

'Veertig procent van mijn team is onbevoegd, ontevredenheid neemt toe onder de studenten. Studenten mogen door in hun opleiding terwijl er onvoldoende gepresteerd wordt.' (MBO)

Onderwijskwaliteit onder druk	
po	37%
vo	43%
mbo	40%

Verantwoording

Eind november werden alle leden van de AOb waarvan een actueel mailadres bekend was, door onderzoeksbureau Regioplan benaderd voor een enquête over actiebereidheid, stemgedrag en het lerarentekort. De looptijd was anderhalve week. Bij de werkenden in po, vo en mbo waren extra vragen over de ervaringen en effecten met het lerarentekort opgenomen. Hier reageerden 5603 leden uit het po op (17%), 3542 uit het vo (18%) en 957 (13%) uit het mbo. Regioplan was verantwoordelijk voor de afname van de vragenlijst en aanlevering van de data, de rapportage is gemaakt door de AOb.

De uitkomsten zijn op enkele onderdelen vergeleken met een peiling die Regioplan vorig jaar in po en vo uitvoerde. Bij de vragen over gevolgen is er steeds een vierpuntsschaal (niet van toepassing, een beetje, erg, heel erg van toepassing) gebruikt. In de samenvatting zijn de categorieën erg en heel erg van toepassing samengenomen. In de tabellen hierna worden deze zowel apart als samen weergegeven. Buitengewoon veel mensen – meer dan vijfduizend - maakten gebruik van de open vragen om hun verhaal over de effecten van tekorten toe te lichten. Deze zijn op een paar na niet verwerkt in deze rapportage.

Respons - totaal	Uitgezet	Respons	
Middelbaar beroeps onderwijs	7254	957	13%
Primair onderwijs	32299	5603	17%
Voortgezet onderwijs	17831	3250	18%

PO – naar functie		
Ondersteunend personeel	399	7%
Directie en management	351	6%
Onderwijzend personeel	4757	85%
Student lerarenopleiding	5	0%
Anders	81	1%
Niet ingevuld	10	0%

VO – naar functie		
Ondersteunend personeel	285	9%
Directie en management	130	4%
Onderwijzend personeel	2797	86%
Student lerarenopleiding	4	0%
Anders	26	1%
Niet ingevuld	8	0%

MBO – naar functie		
Ondersteunend personeel	99	10%
Directie en management	44	5%
Onderwijzend personeel	795	83%
Student lerarenopleiding	0	0%
Anders	16	2%
Niet ingevuld	3	0%

Last van het lerarentekort - landelijk

Onderwijspersoneel signaleert massaal last te hebben openstaande vacatures en gebrek aan invallers, zo laat de enquête zien. Op de scholen heeft 20 tot 29 procent van de deelnemers last van openstaande vacatures. Het tekort aan invallers in het po kolossaal (84%) en treft op de scholen van de deelnemers uit vo en mbo rond één derde.

Onvervulde vacatures		
	<i>2017</i>	<i>2018</i>
po	13%	20%
vo	27%	26%
mbo		29%

Gebrek aan invallers		
	<i>2017</i>	<i>2018</i>
po	80%	84%
vo	28%	37%
mbo		34%

PO

In 2018 hebben scholen voor basis- en speciaal onderwijs fors meer problemen gekregen om vacatures op te vullen, zo melden de iets meer dan 5600 leden van de AOb. Het aantal respondenten dat zegt dat er problemen zijn stijgt van 13 naar 20 procent. Dat is in lijn met de prognoses van Centerdata, het onderzoeksbureau dat jaarlijks arbeidsmarktonderzoek doet voor het ministerie van OCW. Volgens Centerdata groeit het probleem tot zeker 10.000 niet ingevulde vacatures en zullen de effecten voelbaar zijn in het hele land.

Het invallersprobleem is het meest aanwezig in het primair onderwijs en ondanks de dramatische hoogte ook nog eens gestegen. Maar liefst 84 procent van de deelnemers meldt gebrek aan invallers, 4 procent meer dan vorig jaar. Verderop wordt duidelijk dat het een dagelijkse worsteling is van scholen om mensen voor vervanging van afwezige collega's (ziekte, maar ook vanwege cursussen, zwangerschap of andere verlofdagen) op te vangen.

VO

In het voortgezet onderwijs is de vacaturedruk stabiel, maar hoger dan in het in basis- en speciaal onderwijs. Iets meer dan een kwart meldt openstaande banen. Volgens de rapportages van Centerdata zal dat de komende jaren ook zo zijn. De openstaande vacatures zijn volgens dat onderzoeksbureau het sterkst bij de exacte vakken, klassieke talen en Duits, maar nemen ook bij andere talen snel toe.

In het voortgezet onderwijs ervaren de AOb-leden beduidend meer invalproblemen dan vorig jaar, dat is gestegen van ongeveer een kwart tot meer dan een derde.

MBO

In het mbo is dit jaar de last van het lerarentekort voor het eerst in het mbo gemeten. Deelnemers aan de Regioplan/AOb-enquête melden een stevig percentage openstaande

vacatures: dat komt bij bijna drie van de tien teams voor. Het gaat volgens de open antwoorden zowel om docenten talen, maar veelal ook voor de technische vakken. Ook in het mbo is het gebrek aan vervangers duidelijk voelbaar: een derde van de deelnemers maakt dat mee.

Gevraagd werd ook nog naar de frequentie per week van de tekorten aan invallers. Veel deelnemers zeggen dat niet precies te weten. In de open antwoorden gaven meerdere mensen – vooral uit voortgezet en middelbaar beroeps onderwijs – aan daar geen zicht op te hebben voor hun hele school, maar uitsluitend voor hun eigen vaksectie of opleidingsteam. Daarom zijn de uitkomsten van deze vraag niet meegenomen in de rapportage.

Last van het lerarentekort – PO regionaal

Door de hoge deelname aan de enquête is het voor het primair onderwijs mogelijk om de last van het tekort regionaal zichtbaar te maken. Duidelijk is dat zelfs krimpregio's openstaande vacatures hebben of grote moeite hebben om aan vervangers te komen.

Vacatureprobleem		
<i>Regio</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Zuid-Holland-Zuid	18%	34%
Flevoland	24%	33%
Zuid-Holland-Noord	18%	31%
Amsterdam	29%	30%
Utrecht	14%	27%
Noord-Holland	17%	25%
Noord-en Midden-Limburg	7%	18%
Midden-Brabant	8%	17%
West-Brabant	10%	16%
Noordoost-Brabant	11%	16%
Zuid-Limburg	7%	15%
Rivierenland	7%	15%
Arnhem-Nijmegen	9%	15%
Zuidoost-Brabant	8%	14%
Noord-Overijssel	4%	11%
Over-Gelre	8%	11%
Groningen	7%	8%
Oost-Gelderland	3%	8%
Friesland	7%	7%
Twente	2%	6%
Drenthe	3%	6%
Zeeland	6%	5%

Vooral de Randstad heeft – samen met Flevoland – het basis- en speciaal onderwijs steeds meer last van openstaande vacatures. Vorig jaar voerde Amsterdam de lijst aan, nu zijn Zuid-Holland-zuid (Rotterdam en omgeving), Flevoland en Zuid-Holland-noord (Den Haag, Leiden) koplopers. In krimpgebieden als Groningen, Drenthe of Zeeland is de vacaturedruk beperkt. Maar in Zuid-Limburg wordt die al goed voelbaar.

Invalprobleem		
Regio	2017	2018
Drenthe	82%	93%
Friesland	85%	93%
Zuid-Limburg	86%	90%
Flevoland	81%	89%
West-Brabant	88%	89%
Groningen	89%	89%
Noord-Overijssel	83%	88%
Midden-Brabant	80%	88%
Zeeland	80%	85%
Noord-Holland	83%	85%
Over-Gelre	75%	84%
Utrecht	83%	83%
Noordoost-Brabant	76%	83%
Amsterdam	80%	83%
Arnhem-Nijmegen	70%	82%
Rivierenland	75%	82%
Noord-en Midden-Limburg	81%	82%
Zuid-Holland-Zuid	80%	82%
Zuidoost-Brabant	74%	81%
Oost-Gelderland	63%	81%
Twente	76%	80%
Zuid-Holland-Noord	77%	76%

Deelnemers aan de enquête melden grote invalproblemen in het hele land. Opvallend is dat het gebrek aan invallers het hoogst is in Drenthe, een provincie die relatief weinig openstaande vacatures heeft. Vrijwel alle regio's laten een toename zien aan het gebrek aan vervanging.

Oplossingen en gevolgen tekort

Vervolgens is deelnemers gevraagd naar de oplossingen die op schoolniveau toegepast worden en hoe zij de gevolgen van het tekort ervaren. Duidelijk is dat er een grote toename van de werkdruk is en de kwaliteit onder druk staat. Bij de rapportage van de effecten zijn de categorieën erg van toepassing en heel erg van toepassing zowel apart weergegeven, maar ook samengenomen.

PO

In de meeste gevallen worden in het basis- en speciaal onderwijs de leerlingen verdeeld over andere klassen. Vervolgens scoort het vragen van parttimers om extra te werken het hoogst en op nummer drie prijkt het inschakelen van ander personeel. Uit alle macht wordt zo geprobeerd om te voorkomen dat leerlingen naar huis worden gestuurd, waardoor het tekort redelijk onzichtbaar blijft voor de buitenwereld of last oplevert voor de ouders. Toch komt ook dat naar huis sturen volgens vier van de tien van de deelnemers voor. De vierdaagse schoolweek is nog betrekkelijk zeldzaam.

Maatregelen po	
Leerlingen verdelen over andere klassen	82%
Parttimer vragen om extra te werken	77%
Ander personeel van de school (directeur, ib'er, assistent, instructeur) inschakelen	61%
Leerlingen naar huis sturen	43%
Student lerarenopleiding voor de klas	32%
Onderwijs anders organiseren met grotere groepen, meerdere docenten en/of assistenten	21%
Uitzend/detacheringsbureau inschakelen	20%
Onbevoegde voor de klas	15%
Gepensioneerde terugroepen	14%
Leerlingen op school zelfstandig laten werken	12%
Anders	4%
Gastlessen door kunstenaars of vakmensen uit het beroepenveld	4%
Ouders voor de klas	3%
Vierdaagse schoolweek	1%

De gevolgen van de tekorten zijn enorm: twee-derde van de ondervraagden zegt door te werken als zij zich ziek voelen. Daarnaast is er veel onrust in de school, niet alleen voor het personeel, maar ook voor de leerlingen. In de open vragen komen talloze opmerkingen voor over klassen die drie, vier of vijf verschillende leerkrachten in één week hebben. Het effect van de meest gebruikte maatregel – klassen verdelen – verhoogt bij de helft van het personeel de werkdruk aanzienlijk. Twee van de tien rapporteren dat nascholing door het gebrek aan invallers niet mogelijk is.

Gevolgen po allen	niet	beetje	erg	heel erg	erg+heel erg
Ik ga toch werken als ik mij ziek voel	9%	24%	35%	32%	67%
Onrust in school door zoeken noodoplossingen	5%	31%	40%	24%	64%

Ik ervaar meer werkdruk door opvang van andere klassen	18%	31%	32%	19%	51%
De kwaliteit van mijn lessen staat onder druk	22%	36%	28%	13%	41%
Onderwijskwaliteit op school staat onder druk door uitval lessen	24%	39%	25%	12%	37%
Ordeproblemen verdelen van de groep over andere groepen	28%	42%	22%	9%	30%
Verlof voor nascholing wordt vaak niet gegeven	56%	22%	13%	9%	22%
Ik werk meer uren dan ik eigenlijk wil	52%	30%	12%	6%	18%
Ordeproblemen door toenemend aantal tussenuren leerlingen	74%	15%	8%	3%	11%

In de vorige tabel is alle personeel (voor het overgrote deel leraren) gerapporteerd. Omdat directie en oop vaak wordt ingezet bij het oplossen van tekorten, is ook speciaal naar hun ervaringen gevraagd. Vooral directeuren geven massaal (57%) aan dat zij door de tekorten aan invallers en openstaande vacatures niet aan hun eigenlijk werk toekomen. Dat geldt ook voor een kwart van het oop.

Gevolgen po – oop en management					
Ik kom aan mijn eigen werk niet toe	niet	beetje	erg	heel erg	erg+heel erg
po management	9%	34%	29%	28%	57%
po oop	42%	32%	18%	8%	26%

VO

In het voortgezet onderwijs wordt alles op alles gezet om de klassen met noodmaatregelen bemand te houden. De meest voorkomende acties zijn het inschakelen van onbevoegden, parttimers, uitzendbureaus en studenten van lerarenopleidingen. Als dat geen oplossing biedt, worden leerlingen zelfstandig aan het werk gezet of naar huis gestuurd.

Maatregelen vo	vo
Onbevoegde voor de klas	45%
Parttimer vragen om extra te werken	42%
Uitzend/detacheringsbureau inschakelen	41%
Student lerarenopleiding voor de klas	39%
Leerlingen op school zelfstandig laten werken	38%
Leerlingen naar huis sturen	34%
Gepensioneerde terugroepen	27%
Onderwijs anders organiseren met grotere groepen, meerdere docenten en/of assistenten	26%
Ander personeel van de school (directeur, ib'er, assistent, instructeur) inschakelen	20%
Leerlingen verdelen over andere klassen	13%
Anders	13%
Gastlessen door kunstenaars of vakmensen uit het beroepenveld	3%
Ouders voor de klas	0%
Vierdaagse schoolweek	0%

De gevolgen voor het personeel zijn iets minder heftig dan in het primair onderwijs – maar daar is het invallersprobleem ook enorm. Toch is er ook in het voortgezet onderwijs veel onrust door het zoeken naar noodoplossingen. Ruim veertig procent van het personeel vreest voor de kwaliteit van het onderwijs, omdat er, zo blijkt uit de open antwoorden, getwijfeld wordt aan de kwaliteit van onbevoegde leraren, uitzendkrachten en studenten. Uit de open antwoorden blijkt ook dat door die oplossingen de werkdruk voor de achterblijvers toeneemt, de invallers voeren bijvoorbeeld geen oudergesprekken en zijn vaak niet aanwezig bij teamvergaderingen. Ook in het voortgezet onderwijs wordt fors doorgewerkt als men zich ziek voelt: dat geldt voor vier van de tien.

Gevolgen vo - allen	niet	beetje	erg	heel erg	erg+heel erg
Onrust in school door zoeken noodoplossingen	17%	38%	31%	14%	45%
Onderwijskwaliteit op school staat onder druk door uitval lessen	18%	39%	30%	13%	43%
Ik ga toch werken als ik mij ziek voel	28%	32%	26%	14%	40%
Ik ervaar meer werkdruk door opvang van andere klassen	35%	30%	24%	12%	36%
De kwaliteit van mijn lessen staat onder druk	37%	31%	23%	9%	32%
Ordeproblemen door toenemend aantal tussenuren leerlingen	31%	41%	21%	8%	29%
Ik werk meer uren dan ik eigenlijk wil	51%	29%	13%	7%	20%
Verlof voor nascholing wordt vaak niet gegeven	65%	21%	9%	5%	14%
Ordeproblemen verdelen van de groep over andere groepen	67%	20%	9%	4%	13%

Ook in het vo komt een derde van de schoolleiders door de tekorten niet aan het eigen werk toe, voor oop is dat één op de vijf.

Gevolgen vo – oop en management	niet	beetje	erg	heel erg	erg+heel erg
Ik kom aan mijn eigen werk niet toe					
vo management	27%	41%	20%	12%	32%
vo oop	55%	26%	14%	5%	19%

MBO

Het mbo en voortgezet onderwijs hebben ongeveer evenveel last van het gebrek aan invallers en openstaande vacatures, maar in de gezochte oplossingen zit een nuanceverschil. Op de mbo-instellingen laat men vaker leerlingen zelfstandig werken of organiseert het onderwijs op een ander manier, met grotere groepen met meerdere docenten en ondersteuners. Terwijl de inzet van onbevoegde docenten in het vo richting de 50 procent gaat, ligt dat in het mbo op een derde.

Maatregelen mbo	mbo
Leerlingen op school zelfstandig laten werken	44%
Onderwijs anders organiseren met grotere groepen, meerdere docenten en/of assistenten	41%
Leerlingen naar huis sturen	34%
Onbevoegde voor de klas	32%

Student lerarenopleiding voor de klas	32%
Parttimer vragen om extra te werken	31%
Uitzend/detacheringsbureau inschakelen	26%
Ander personeel van de school (directeur, ib'er, assistent, instructeur) inschakelen	16%
Leerlingen verdelen over andere klassen	16%
Anders	16%
Gepensioneerde terugroepen	13%
Gastlessen door kunstenaars of vakmensen uit het beroepenveld	10%
Vierdaagse schoolweek	1%
Ouders voor de klas	0%

De gevolgen voor het personeel zijn min of meer dezelfde als in het voortgezet onderwijs. Er is onrust in de school, en vier van de tien personeelsleden werkt door als men zich ziek voelt. Al met al ervaart men dat de kwaliteit van de lessen onder druk staat. Opvallend is dat in het mbo iets meer dan een kwart merkt dat verlof voor nascholing vaak niet wordt gegeven, veel meer dan in andere sectoren.

Gevolgen mbo - allen	niet	beetje	erg	heel erg	erg+heel erg
Onrust in school door zoeken noodoplossingen	19%	36%	32%	13%	45%
Ik ga toch werken als ik mij ziek voel	25%	34%	27%	14%	41%
Onderwijskwaliteit op school staat onder druk door uitval lessen	21%	38%	27%	13%	40%
De kwaliteit van mijn lessen staat onder druk	30%	32%	26%	11%	38%
Ik ervaar meer werkdruk door opvang van andere klassen	34%	30%	24%	12%	36%
Ik werk meer uren dan ik eigenlijk wil	42%	27%	20%	11%	31%
Verlof voor nascholing wordt vaak niet gegeven	50%	23%	18%	10%	27%
Ordeproblemen door toenemend aantal tussenuren leerlingen	39%	40%	16%	5%	22%
Ordeproblemen verdelen van de groep over andere groepen	63%	25%	10%	3%	13%

Beleidsmatige oplossingen

Zolang het tekort aanhoudt, denken schoolbesturen, arbeidsmarktplatforms en het ministerie van OCW over oplossingen om de tekorten de baas te kunnen. Het gaat dan om het stimuleren van deeltijders om meer te werken, ouderen langer door te laten werken en het 'anders organiseren' van het onderwijs.

Parttimers meer uren werken

Meer uren laten geven door parttimers is daarvan een belangrijke, scholen doen dat al veelvuldig (po 77%, vo 42% en mbo 31%). Daar zijn natuurlijk ook grenzen aan: veel mensen zijn bewust parttime gaan werken vanwege zorgtaken of de werkdruk. Gezien het algemene personeelstekort in Nederland wordt er door het kabinet dit jaar een interdepartementaal beleidsonderzoek gedaan naar de mogelijkheden om deeltijdwerkers te stimuleren om meer te gaan werken. Uit de enquête van Regioplan/AOb blijkt dat de bereidheid bij deeltijders om meer uren te gaan werken in alle sectoren schommelt tussen een kwart en een derde.

Parttimers die meer willen werken	
po	26%
vo	33%
mbo	27%

Ouderen doorwerken na AOW

De afgelopen jaren zijn leerkrachten steeds langer door gaan werken. De pensioenleeftijd is in hoog tempo opgeschoven van onder de 60 richting 64. Dat lijkt nu te vertragen, veel onderwijspersoneel gaat eerder met pensioen dan de AOW-leeftijd. Is deze groep bereid om langer door te werken als hun school daar om vraagt? In het po is de animo daarvoor met 15 procent het kleinst, in het vo met 23 procent het grootst.

Bereid om door te werken na pensioen	
po	15%
vo	23%
mbo	19%

Het onderwijs anders organiseren

Een groeiend aandeel scholen gaat het onderwijs 'anders organiseren' met leerpleinen, units, leerateliers, domeinen. Een grotere groep leerlingen wordt dan begeleid door meerdere leraren, assistenten, instructeurs, toa's, etc. Voor een deel wordt dat uit pedagogische overwegingen gedaan, zodat leerlingen meer gepersonaliseerd onderwijs krijgen. Maar in het onderwijsbeleid speelt ook het lerarentekort mee. In 2018 liet het ministerie van OCW serieuze berekeningen maken. Wanneer alle basisscholen 15 procent minder leraren aanstellen – drie leerlingen per klas meer dan nu – is het lerarentekort opgelost. Het kenniscentrum CAOP noemt dat weinig realistisch, maar ziet wel kans om 10 procent van de scholen 'slimmer' te laten werken. Een kleine groep scholen

experimenteert daar al mee. In de Regioplan/AOb-enquête werd naar de ervaringen gevraagd.

In het mbo wordt het meest met teams gewerkt met grotere groepen, een ontwikkeling die al jaren geleden is gestart. In het po komen leerpleinen of units minder voor.

Anders organiseren	po	vo	mbo
Niet en er zijn ook geen plannen	77%	47%	48%
Van plan, nog geen invoeringsdatum	13%	27%	22%
Wij starten daar komend cursusjaar mee	1%	6%	4%
Wij doen dat al	9%	20%	26%

Aan de deelnemers die met 'anders organiseren' van het onderwijs zijn begonnen is gevraagd, wie het initiatief heeft genomen. Is dat top-down vanuit bestuur of schoolleiding, een mix of juist van onderop? Het lijkt er op dat vooral in het vo de schoolleiding daarin voorop loopt. In het po en het mbo is de combinatie van team en directie de meest voorkomende. Opvallend is de hoge score in het mbo voor het initiatief door het team zelf. Eén op de zeven teams besluit in die sector om zelf het onderwijs anders aan te pakken.

Initiatief	po	vo	mbo
Bestuur	5%	8%	12%
Schooldirectie/teammanager	25%	41%	22%
Team en directie/teammanager samen	55%	32%	41%
Team	7%	6%	15%
Weet ik niet	7%	13%	9%

De praktijk is alleen weerbarstig. In de open antwoorden veel kritische geluiden. De meeste, niet verwonderlijk als het initiatief voornamelijk ligt bij directies, bij het voortgezet onderwijs. Daar wordt het vaak beschreven als een bezuinigingsmaatregel. Meerdere oop'ers en docenten vinden het onjuist dat de assistenten, toa's en instructeurs wel zelfstandig voor de groep staan, maar ondertussen een lager salaris krijgen. Veel docenten vragen zich af of er door de grote units wel les wordt gegeven, of dat leerlingen spelletjes op hun computer zitten te doen. In elk geval is het werken in units, op leerpleinen of met ateliers arbeidsintensief, wordt duidelijk uit de stellingen die zijn voorgelegd en die per onderwijssector zijn weergegeven.

PO - Ervaring?	niet	beetje	erg	heel erg	erg+ heel erg
Het vraagt veel afstemming met andere collega's en dat kost tijd	7%	25%	41%	27%	68%
Het is toch meer doen met minder mensen	26%	25%	28%	21%	49%
Doordat je samenwerkt als team heb ik meer plezier in mijn werk	18%	35%	35%	12%	47%
Je kan leerlingen door de verschillende expertise van collega's meer variatie bieden	18%	39%	33%	10%	43%
Door samenwerking met collega's kunnen we het werk beter verdelen	13%	45%	33%	10%	43%
Omdat de groepen groter zijn, ervaar ik meer werkdruk	34%	26%	25%	15%	40%
In deze vorm kan ik individuele leerlingen beter begeleiden	31%	36%	26%	7%	33%

Korte instructies kunnen goed in grote groep, zo spaar je tijd voor individuele aandacht	31%	41%	24%	4%	28%
In de leerpleinen/domeinen is het onrustig en werken leerlingen minder gestructureerd	41%	36%	17%	6%	22%
Het opvangen van uitvallende collega's is zo makkelijker	43%	38%	15%	4%	19%
De school wil zo leraren vervangen door goedkoper personeel	68%	19%	7%	6%	13%

VO - Ervaring?	niet	beetje	erg	heel erg	erg+ heel erg
Het vraagt veel afstemming met andere collega's en dat kost tijd	16%	21%	37%	26%	63%
Het is toch meer doen met minder mensen	22%	21%	29%	29%	58%
Omdat de groepen groter zijn, ervaar ik meer werkdruk	30%	21%	24%	25%	50%
In de leerpleinen/domeinen is het onrustig en werken leerlingen minder gestructureerd	20%	32%	26%	21%	47%
De school wil zo leraren vervangen door goedkoper personeel	42%	26%	13%	19%	32%
Je kan leerlingen door de verschillende expertise van collega's meer variatie bieden	31%	40%	23%	6%	29%
Doordat je samenwerkt als team heb ik meer plezier in mijn werk	44%	31%	19%	6%	25%
Het opvangen van uitvallende collega's is zo makkelijker	40%	35%	20%	5%	25%
In deze vorm kan ik individuele leerlingen beter begeleiden	43%	34%	19%	4%	23%
Korte instructies kunnen goed in grote groep, zo spaar je tijd voor individuele aandacht	40%	37%	17%	5%	22%
Door samenwerking met collega's kunnen we het werk beter verdelen	40%	39%	18%	3%	21%

MBO - Ervaring?	niet	beetje	erg	heel erg	erg+ heel erg
Het vraagt veel afstemming met andere collega's en dat kost tijd	15%	24%	45%	15%	60%
Het is toch meer doen met minder mensen	24%	27%	27%	21%	49%
Omdat de groepen groter zijn, ervaar ik meer werkdruk	32%	25%	27%	16%	43%
In de leerpleinen/domeinen is het onrustig en werken leerlingen minder gestructureerd	26%	35%	25%	14%	39%
Je kan leerlingen door de verschillende expertise van collega's meer variatie bieden	24%	37%	32%	7%	39%
Doordat je samenwerkt als team heb ik meer plezier in mijn werk	32%	30%	30%	8%	37%
Door samenwerking met collega's kunnen we het werk beter verdelen	29%	39%	28%	5%	32%
Het opvangen van uitvallende collega's is zo makkelijker	32%	36%	25%	7%	32%
De school wil zo leraren vervangen door goedkoper personeel	47%	24%	16%	13%	29%
In deze vorm kan ik individuele leerlingen beter begeleiden	38%	34%	22%	6%	28%
Korte instructies kunnen goed in grote groep, zo spaar je tijd voor individuele aandacht	35%	38%	22%	5%	27%

In het po scoort meer plezier in het werk van de drie sectoren het hoogst, maar ongeslagen op nummer één in alle sectoren is het gevoel dat er veel meer overlegd moet worden. Door de grotere groepen ervaart de helft fors meer werkdruk, de andere helft niet. De pedagogische-didactische voordelen worden niet door een meerderheid zo ervaren.

Verrassend genoeg zou een meerderheid in po en mbo het anders organiseren ondanks de kritische geluiden toch aanraden. De stemming over leerpleinen en aanverwante vormen is in het vo het laagst en ligt onder de helft. In de open vragen geven voorstanders wel voorwaarden aan om het anders organiseren tot een succes te maken.

Dat is, kijkend naar de vele reacties, een hele waslijst. Niet méér doen met minder mensen, de teams moeten even groot blijven. Het is geen oplossing voor het lerarentekort maar een andere pedagogische aanpak. Het moet niet top-down worden ingevoerd, maar het hele team moet er achter staan. Assistenten en instructeurs die meer verantwoordelijkheid krijgen ook beter betalen. Invoering heeft sowieso tijd nodig.

Aanbevelen	po	vo	mbo
ja	64%	43%	62%
nee	36%	57%	38%

